

UPPLANDSMUSEET 2019

VERKSAMHETSBERÄTTELSE OCH ÅRSREDOVISNING

UPPLANDSMUSEET

INNEHÅLL

INLEDNING	2
KUNSKAPSUPPBYGGNAD	3
VÅRD AV SAMLINGAR OCH MILJÖER	12
KOMMUNIKATION	18
HEMSLÖJD	30
ÖVRIG VERKSAMHET	34
BESÖKSSTATISTIK	36
ÅRSREDOVISNING	37

Omslagsbild: Akademikvarnen. Foto Bengt Backlund.

Redaktör: Berit Schütz

Grafisk form och produktion: One Of The Faces 2020.

2019 – NYA TIDER, NY CHEF

Under 2019 avtackades landsantikvarie Bent Syse. De sista två åren innehade han tjänsten som läns-museichef, men dessförinnan hade han under närmare 20 år lett den arkeologiska avdelningen på Upplandsmuseet och fungerat som biträdande museichef. Ytterligare en medarbetare som, efter många år på museet, gick i pension under året var antikvarie Barbro Björnemalm. Barbro hade stor delaktighet i arbetet med museets nya föremåls-magasin 2000/2001, flytten av alla samlingar och sedan också den fortsatta driften och vården av museets samlingar samt införandet av en ny föremålsdatabas. Hennes arbete kretsade också kring digitalisering och tillgängliggörande av museets stora bildsamlingar samt arbetet med att digitalisera material från samtidsundersökningar. I egen-skap av ny läns-museichef och tillika landsantikvarie vill jag rikta ett stort och särskilt tack till dessa personer som gjort så mycket för Upplandsmuseet i sig och Uppland i stort.

Akademikvarnen har under 2019 fått en välbe-hövlig ansiktslyftning med nytt tak samt invändig renovering. När besökaren kliver in genom entrédörren möts man av museivårdarna i en ny, väl-kommande reception och i butiken finns ett håll-bart och brett sortiment av litteratur och produkter tillverkade i eller med koppling till vårt landskap och vår stad. Man kan köpa fika och sätta sig i ca-féet med en bok eller ta med sig barnen till vår ny-öppnade utställning för de lite mindre, Lilla Kvarn.

Genom att flytta café och lekhörna till entréplan har vi skapat helt nya, inspirerande och mer till-gängliga miljöer för besökare och personal. Det nya caféet, med sina lugna färger och gedigna naturmaterial visar på Akademikvarnens tidigare funktion som kvarnbyggnad, men bjuder samtidigt in till en varm och gemensam mötesplats för olika generationer. Det är också bara början för i slutet

av året fick Upplandsmuseet medel från regionen för att genomföra ett visionsarbete som ska leda fram till nya basutställningar de närmaste åren. Även arbetet med ett eventuellt framtida överta-gande av Gamla Uppsala museum fortsatte under året. Det arbetet fortgår in i 2020.

När det gäller antalet besökare slog Upplandmuse-et åter nytt rekord, vilket visar på att museets verk-samhet engagerar och lockar människor till våra verksamheter, både i utställningar, på Disagården, på Walmstedtska gården och inom den regionala verksamheten. Utställningar som Kulturkoftor och Sagotröjor, 100 % kamp, Utopi på prärien – skuld-satt men syndfri och 7 kg järn, visar på en bredd, speglar våra profilmråden och lyfter dagsaktuella händelser, något som också lockar varierad publik. Visningar, föredrag, kurser, övrigt arbete ute i lä-net och tillgängligheten på DigitaltMuseum skapar möten och delaktighet och är en viktig del i vårt uppdrag att nå ut med vår verksamhet.

Sommaren 2019 tillträdde jag, Daniel Wetterskog, som ny museichef. I och med det har vi redan nu börjat se över verksamheten i alla dess delar för att även fortsättningsvis kunna uppfylla vårt uppdrag på bästa sätt, att fortsätta vara en viktig kunskaps-institution för regionens invånare och jobba för att hitta nya spännande sätt att möta framtidens be-sökare!

Daniel Wetterskog
Länsmuseichef/Landsantikvarie

KUNSKAPSUPPBYGGNAD

FORSKNING

Den vetenskapliga kompetensen är generellt hög vid Upplandsmuseet. Sammanlagt 10 av museets medarbetare har genomgått eller genomgår forskarutbildning. Beräknat på samtliga ca 55 årsverken utgör detta 18 % av hela personalen. Forskning finansierad med externa medel utförs, förutom på forskningsavdelningen, även av medarbetare vid avdelningarna Kulturmiljö, Arkeologi och Administration.

Docenter	<i>arkeologi, konstvetenskap</i>	2
Doktorer	<i>arkeologi, ekonomisk historia, historia, kulturgeografi</i>	4
Licentiat	<i>agrарhistoria</i>	1
Doktorander	<i>arkeologi, historisk arkeologi</i>	3

Sammanställningen gäller Upplandsmuseet generellt. Doktoranderna är knutna till universiteten i Uppsala och Stockholm.

Vid avdelningen Forskning har det under 2019 bedrivits en mångsidig verksamhet, både inom och utanför länet liksom internationellt. Avdelningens anställda har under året medverkat i ett flertal publikationer, med föredrag på konferenser och i workshops, deltagit i referensgrupper och formaliserade nätverk samt på olika sätt samverkat med universitet, högskolor, myndigheter, andra museer samt med hembygdsföreningar.Handledning har skett för doktorand Linda Qviström, med en avhandling i historisk arkeologi vid Stockholms universitet, och för doktorand Bettina Stolle, med en avhandling i osteologi, vid Stockholms universitet.

På avdelningen har sex medarbetare varit verkamma: tre av dessa är forskare i arkeologi, konstvetenskap och kulturgeografi. Forskarna är till 40–50% finansierade i externa projekt med medel från Vetenskapsrådet, Berit Wallenbergs stiftelse och FORMAS; medel som erhållits i konkurrens. Övriga verkamma har varit sysselsatta med kunskapsuppbyggnad: en antikvarie inriktad på samtidsdokumentation, en assistent samt en bibliotekarie. Under året har antikvarien avgått med pension och assistenten har avslutat sin anställning.

Under året har flera projekt slutförts och nya har initierats. *S:t Göran och draken*, visar hur ett nationalmonument kan avlockas nya grundfakta och ge en helt annan bild av det sena 1400-talet, med politisk kris och korståg mot kristendomens fiender. Projektet, som har slutförts under året, har drivits med medel från Berit Wallenbergs stiftelse. För närvarande söks medel för publikationen.

En deletapp av projektet *Lunds domkyrka*, finansierat av Domkyrkorådet tillsammans med Lunds universitets historiska museum, är klart och publicering återstår.

I Uppsala pågår forskningsprojektet *Klostergatan 2*, som är ett samarbetsprojekt mellan museet och Kungl. Gustav Adolfs Akademien, i syfte att öka kunskapen om stenhuset på Klostergatan 2, en av få kvarvarande byggnader inom Franciskanerklostrets område. Arkivmaterial liksom själva byggnadens historia belyser vad som skedde efter klostrets avvecklande. Angränsande både rent rumsligt och innehållsmässigt är det publika projektet Klosterparken, som rör framtagande av faktaunderlag och texter för de skyltar som ska sättas upp i anslutning till den kommande lekparken, vilken uppförs ovanpå platsen för det medeltida Franciskanklostret i kvarteret Torget. Detta projekt sker i samarbete med Upplandsmuseets arkeologiska avdelning och bekostas av Uppsala kommun.

Hågaprojektet, syftar till att belysa Hågas roll under bronsåldern, lokalt i Hågaåns dalgång utifrån fornlämningar, fynd och landskap samt att analysera hur miljön förändras i ett långtidsperspektiv under järnålder, medeltid och historisk tid. Flera arkeologiska undersökningar har utförts i olika regi, av museer och universitetsinstitutioner under drygt hundra år, men hittills har de inte fått en samlad belysning, trots att miljön är av mycket stor betydelse, ett nav i bronsålderns geografiska och sociala landskap. Projektet har påbörjats under året och medel söks för att publicera en kommande antologi, där en rad artiklar kommer att fördjupa olika perspektiv på miljön och kringliggande landskap.

Rapsskörd på Sörgården, i sydvästra Uppland, är omslagsbild till rapporten Lantbrukare och icke-bönder av Martina Nilsson. Foto Olle Norling.

Projektet *Mobilitet och identitet bland individer begravda i kammare och båt i östra Sverige 300–1100 e.Kr.* berör män, kvinnor och barn som gravlagts i högstatusmiljöer som Fullerö, Lovö, Tuna i Alsike, Valsgärde, Vendel och Gamla Uppsala prästgård. De begravda individerna jämförs med andra, "vanligare" individer, från vikingatida gårdar på landsbygden som Eke, Görla i Frötuna och med stadsbor i Sigtuna. Studien ägde rum inom ramen för det arkeo-genetiska Atlas-projektet. Projektet finansieras av medel från Riksbankens Jubileumsfond samt från Vetenskapsrådet.

Formas-finansierade projektet *(O)Möjligheternas landsbygd*, där individer, företrädare för föreningsliv och kommunal verksamhet har intervjuats om livsvillkor för den som lever med funktionsnedsättning på landsbygden, är i sin slutfas och kommer att avslutas under 2020. I fokus står även hur företrädare för både funktionshinder- och landsbygdsorganisationer resonerar kring dessa frågor, och hur kommuner arbetar med frågorna.

Under året har två medarbetare vid avdelning Arkeologi framgångsrikt slutfört sina forskarstudier. Linda Qviströms avhandlingsprojekt i arkeologi vid Stockholms universitet "Rum utan utsikt: Fönster och ljus i medeltida byggnader" avslutades i

december 2019 med disputation i januari 2020. I det innovativa arbetet studeras ljusets betydelse för den medeltida profana arkitekturen, dvs utsikten från, liksom insynen i, medeltida icke-kyrkliga byggnader. Fönsteröppningar, förekomsten av glasfönster liksom belysningsredskap analyseras. Särskilt Uppland och Gotland har varit föremål för fördjupade studier. Slutsatsen blir att de medeltida bostadshusen inte, som i vår egen tid, har styrts av ett behov av att få in dagsljus. Uppfattningen om ljus i byggnader har varit kulturellt bunden.

I Per Frölunds lic-arbete i agrarhistoria "Bosättningar och jordbruk i Gamla Uppsala-området 200 f.Kr–600 e.Kr." som försvarades vid Sveriges Lantbruksuniversitet i mars 2019, studeras den äldre järnålderns agrara bebyggelse. Analysen visar att utvecklingen präglades av dynamik. De stora bebyggelserna Berget och Bredåker, i Uppsalas utkant, tycks först bestå av självförsörjande gårdar, men under 300- och 400-talen kom de alltmer att präglas av en överskottsproduktion. Förmodligen erlades överskottet som tribut (tvingande gåva) till en socialt mer betydande bebyggelse. Detta skedde ungefär samtidigt som miljön kring Gamla Uppsala kungsgård etablerades med de första stora hallbyggnaderna, troligen är det dit överproduktionen har gått.

I FÖLJANDE PROJEKT HAR AVDELNINGEN FORSKNING VARIT DELAKTIG:

Det delade landet. Samisk äldre historia i Uppland. Projektet drivs av docent Jonas Nordin, Historiska museet och Stockholms universitet i samarbete med Länsmuseum Gävleborg, Dalarnas museum, Upplandsmuseum och Gaaltje, Forskning och Arkeologi, sydsamiskt center i Östersund och finansieras med bl.a. centralmuseimedel från Riksantikvarieämbetet.

Kring ringgatan, Ekeby by i Vänge, ett nystartat projekt stöttat med FoU-medel från Riksantikvarieämbetet, som leds av lektor Rosemarie Fiebranz vid Historiska institutionen, Uppsala universitet.

Medel för det tvärvetenskapliga projektet *Mälardalens äldsta metallbantering* i samarbete med Historiska museet söktes under året men beviljades inte. Däremot erhöles ett delprojekt, som omfattade de naturvetenskapliga/tekniska analyserna inom ramen för samma större projekt, 300 000 kr från Gad och Birgit Rausings fond.

SAMTIDSDOKUMENTATION

De sista delarna av *Intervjuskåpet*, det material som samlats in i samband med Upplandsmuseets samtidsundersökningar: intervjuer, fotodokumentation, föremål och arkivmaterial av olika slag, har under året digitaliserats. Delar av bildmaterialet har också registrerats in i museets databas Primus och blir därmed tillgängligt (internt).

Ett nytt och viktigt bidrag till samtidsdokumentationen vid museet är rapporten *Lantbrukare och icke-bönder, jordbrukets förändring i en uppföljande undersökning av tre uppländska gårdar*. Det är en intervjuundersökning av de tre lantbrukarfamiljer på olika stora gårdar i norra, mellersta och västra Uppland, som tidigare intervjuats av museets antikvarier. Rapporten baseras på Martina Nilssons masteruppsats framlagd i juni 2019 vid Sveriges Lantbruksuniversitet inom agronomprogrammet med inriktning mot landsbygdsutveckling och har i samarbete med museet omarbetats av henne. Sammantaget speglas den förändring som sker med strukturrationalisering, jordbrukets digitalisering och individens ökade krav på fritid, som gör att lantbruk mer kommit att bli ett lönearbete bland många andra. Perspektiven vidgas till klyftan mellan stad och land, att leva på

landsbygden, miljöfrågor liksom framtiden för det uppländska lantbruket.

REDAKTIONELLT ARBETE OCH KOLLEGIALA GRANSKNINGAR

Forskningsavdelningen har ansvarat för det redaktionella arbetet gällande årsboken *Uppland*, liksom för fortlöpande redaktionellt arbete för de olika numren av *Fornvännen*, ledande tidskrift i Sverige för arkeologi, konstvetenskap och runologi. Redaktionellt arbete har också utförts för antologierna *Myth, Materiality and Lived Religion in Merovingian and Viking Scandinavia*, samt för *Tidens landskap*.

FORSKNINGSSAMARBETE

Avdelningen Forskning har under 2019 tagit fortsatt stort ansvar för nätverket FOMU (Forskning vid museer). Nätverket samlar drygt 90 medlemmar från ett fyrtiotal museer och ytterligare omkring 15 organisationer, myndigheter och universitet i Sverige.

Upplandsmuseum finns representerat i referensgruppen för projektet *the Viking Phenomenon* som leds av professor Neil Price vid Uppsala Universitet samt i projektet *Utmanad marginalitet, skogsbygderna i Skandinaviens inland och världen utanför 0–1500 e.Kr.*, som drivs av fil. dr. Karl-Johan Lindholm vid Uppsala universitet och professor Eva Svensson vid Karlstad universitet.

Forskningsavdelningen samarbetar aktivt med universiteten i Lund, Stockholm och Uppsala, med Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutet för språk och folkminnen, Statens historiska museer samt Stockholms stadsmuseum, liksom med andra läns- museer.

Engelskspråkiga artiklar	1
Svenskspråkiga artiklar/ Skandinaviska språk	22
Bokmanus, engelska	1
Bokmanus, svenska	1
Projektansökningar	6

Antalet kollegiala granskningar, peer-review, av artiklar, bokmanus samt projektansökningar.

På FOMUs nätverksträff på Almgrens Sidenväveri stod föremålen i våra samlingar i fokus. Här ses forskare i färd med att försöka förstå det mesta möjliga av ett föremål de har framför sig. Foto Cecilia Bygdell.

DOKTORANDER

Två medarbetare vid avdelning Arkeologi är tjänstlediga för doktorandstudier. Båda avhandlingsprojekten ligger vid institutionen för arkeologi och antik historia vid Uppsala universitet.

Det är dels *"Outlanders: Resource Exploitation, Production and Trade in Mid Iron Age Sweden"* som behandlar utmarkens roll i samhällsutvecklingen under yngre järnåldern, dels *"Den medeltida stadens dynamik - materiell kultur och social identitet i Uppsala"*. Båda beräknas vara klara under 2020/2021.

UTSTÄLLNINGSSAMARBETE

Ett kunskapsunderlag har utarbetats tillsammans med Runverket, Riksantikvarieämbetet och

avdelning Arkeologi i samarbete med Kommunikationsavdelningen inför den kommande utställningen om runor och runstenar, *Tyde den som kan*.

SAMLINGAR

Under 2019 utökades samlingarna nästan uteslutande med arkeologiskt fyndmaterial, föremål som påträffats vid olika arkeologiska undersökningar. Utöver detta gjordes några få intag av fotografier och negativ samt föremål med anknytning till fotografisk verksamhet. Efter beslut från Riksantikvarieämbetet, fyndfördelades material från 10 arkeologiska undersökningar till Upplandsmuseet.

Undersökningarna har i de flesta fall utförts under tidigare år. Materialen som registrerats in i

Reliefskaka (UM43366_41) med formen av ett kvinnobuvud i profil; håruppsättning med flåtor och rosett i toppen, ett pannband med pärldekor samt ett öra. Dateringen är sannolikt 1500-talets senare hälft. Föremålet påträffades vid en schaktningsövervakning som gjordes i samband med markarbeten i Kungsängsgatan, Bangårdsgatan och på Stora Torget i centrala Uppsala 2017. Fyndmaterialet från undersökningen var välbevarat och utgjordes av en relativt stor mängd läderföremål, främst delar av skor, textil, keramik, glas och järnföremål. Materialet dateras från 1300-tal till 1700-tal. Foto Olle Norling.

samlingarna har påträffats vid undersökningar av förhistoriska boplatser samt medeltida och sentida kulturlager i städer och i kyrkomiljöer. Vid undersökningarna påträffades främst ben och keramik, men också t.ex. läder-, horn- och metallföremål samt bitar av kakel.

Under året togs också ett fåtal bilder, bl.a. glasplåtar, och föremål med koppling till fotografisk verksamhet in i samlingarna.

FÖRVÄRVSKOMMITTÉN BLIR SAMLINGSRÅD

Vid förvärvskommitténs sammanträden har sedan 2008 diskuterats gåvo- och inköpsförslag av föremål, bilder och arkivalier enligt Upplandsmuseets insamlingskriterier. Detta utifrån Upplandsmuseets profilområden Jordbruk, Järnhantering och

Administrativa system (Samhälle och makt) samt ytterligare insamlingskriterier såsom genus, mångfald, generation, representativitet, kontext och tid. Under 2019 hölls två förvärvskommittémöten. Vid det sista mötet i maj beslutades att förvärvskommittén nu skulle övergå till att istället bli ett Samlingsråd. I Samlingsrådet utökas möjligheterna att diskutera mer övergripande frågor inom samlingsförvaltning, förutom beslut kring eventuella förvärv till samlingarna.

En av de glasplåtar (UP5510) som förvärvades under 2019. Vy från Gamla torget mot kvarteret Holmen med Uppsala domkyrka i bakgrunden. Foto Okänd fotograf.

DEN ARKEOLOGISKA VERKSAMHETEN

Avdelning Arkeologi har 2019 haft ett intensivt och spännande arbetsår. Fokus har legat på ett par större arkeologiska projekt samt den omfattande inventeringen av länets runstenar. Vi har även gjort ett stort antal mindre arkeologiska undersökningar.

På avdelningen har 8 arkeologer arbetat under året med sammanlagt 45 olika projekt. Projekten kan grovt delas in i stadsmiljöer, på landsbygden och i kyrkomiljöer runt om i Uppsala län, vilket framgår av tabellen. I tabellen finns även 5 övriga projekt som rör författande av skylttexter, artiklar samt runstensinventeringen.

Typ av uppdrag	Utredning	Förundersökning	Undersökning	Schaktningsövervakning	Arkeologisk kontroll	Övriga uppdrag
Stadsmiljö			1	11		1
Landsbygd	4	4	3	11	6	3
Kyrkomiljö		1		4		1

Sammanställning av antalet utförda arkeologiska uppdrag under 2019.

STADSMILJÖ

I länets medeltida städer, Uppsala, Enköping, Öregrund och Östhammar, gjordes ett flertal arkeologiska insatser under året. Insatserna var vanligen små och endast begränsade ytor berördes. Det mest intensiva arbetet företogs på domkyrkoplan vid Uppsala domkyrka. Här undersöktes under första halvan av året en 400 m² stor yta inför byggandet av ett kranfundament. På platsen påträffades resterna efter en bogårdsmur samt spår som visar att domkyrkoplan varit en intensiv byggarbetsplats genom historien. Undersökningen omfattade dessutom drygt 140 gravar, främst från 1600–1700-talet.

Under hösten 2019 övervakades markingrepp vid universitetsbiblioteket Carolina Rediviva i centrala Uppsala. Undersökningsresultaten visar på en lång kontinuitet av mänsklig aktivitet på platsen, där de tidigaste spåren härrör från äldre bronsålder. Här hittades även två brandgravar från järnålder liksom enstaka spår efter medeltida bebyggelse och resterna efter 1600-talets landshövdingeresidens.

LANDSBYGD

Exploateringstrycket i länet speglades i museets arkeologiska uppdragsverksamhet genom ett flertal arkeologiska projekt. Under året har vi arbetat med utredningar inför bostadsbyggnation vid bland annat Storvreta. Inom militärskyddsområdet vid Enköpings garnison gjordes en arkeologisk kartläggning och förundersökning i syfte att bedöma sentida skador på fornlämningar från brons- och järnålder. Under hösten undersöktes en boplatssyta från järnålder vid Söderhällby i Uppsalas sydöstra utkant. 2019 avslutades den runstensinventering som påbörjades 2018, där Upplandsmuseet har inventerat och dokumenterat samtliga utomhus stående runristningar i Uppsala län. Resultatet av inventeringen visade att runstenarna är i stort behov av olika vårdinsatser. Kommande år påbörjas arbetet med vård och information kring runstenarna och redan under 2019 kunde en del akuta åtgärder utföras.

KYRKOMILJÖER

Upplandsmuseets arkeologer arbetade under året med undersökningar i flera kyrkomiljöer. Vid Ålands kyrka rörde arbetet endast mindre groppar intill fasaden och vid Skäifhammar behövde en gravhäll rättas till. Arbetet i Åkerby kyrka var

Arkeologisk undersökning på domkyrkoplan. Här undersöktes drygt 140 gravar främst från 1600–1700-talet samt rester efter domkyrkans ombyggnationer och en äldre bogårdsmur. Foto Anna Ölund.

Delar av en stenlagd gårdsplan såg dagens ljus efter 400 år under marken, när museets arkeologer undersökte ett schakt utanför Carolina Rediviva i centrala Uppsala. Foto Malin Lucas.

Vid årets runstensinventering dokumenterades denna runsten, U838, vid Rya kungsgård i Nysätra socken. Runstenen står precis intill länsväg 569 och möjligen har den blivit påkörd vid snöröjning. Foto Robin Lucas.

ett mer omfattande ingrepp i långhusets golv som krävde arkeologisk övervakning. Flera rapporter för arbeten vid Lena kyrka färdigställdes också under året.

ÖVRIGT

Arkeologerna på Upplandsmuseets har under 2019 fortlöpande arbetat med analyser, omhändertagande av fynd och avrapportering av arkeologiska undersökningar. Dessutom har en del artiklar författats, bland annat en artikel om de spännande arkeologiska lämningarna vid Hagby kyrka. Det har också skrivits en artikel som är tänkt att ingå i en antologi om Håga. I artikeln belyses den förhistoriska bebyggelsen i området kring Håga och Hågahögen, väster om Uppsala. Uppsala kommun har under 2019 arbetat med ett lekplatsprojekt i centrala Uppsala där det under medeltid låg ett Franciskankloster. För att uppmärksamma platsens historiska betydelse har vi arbetat med skylttexter till klostermiljön.

KULTURMILJÖVERKSAMHETEN

Museet har under året genomfört en kulturhistorisk utredning av byggnadsminnet Lugnet, nära Botaniska trädgården i Uppsala. Utredningen, som innefattade ingående arkivstudier, kunde visa på nya uppgifter att huvudbyggnaden uppfördes på 1730-talet som bostad åt slottsträdgårdsmästaren i Uppsala. Inför en eventuell byggnadsminnesförklaring av S:t Erikshuset i Uppsala tog museet fram ett kulturhistoriskt kunskapsunderlag. Byggnaden, som stod klar 1929, ritades av Gunnar Leche och uppfördes av Aktiebolaget S:t Eriks Lervarufabriker. I det närliggande Erikslund fanns kakel- och keramiktillverkningen, och tegelbruket låg strax intill. Materialval och dekorativa detaljer i fasader och interiörer hämtades ur lervarufabrikens produktion. Med sin bakgrundshistoria och exklusiva arkitektoniska gestaltning är byggnaden unik för Uppsala och ett värdefullt uttryck för den så historiskt viktiga lervaruindustrin i Uppland.

Vidare har museet på uppdrag av Sveriges Lantbruksuniversitet gjort en utredning av Funbo-Lövsta herrgård. Utredningen visade på nya insikter i byggnadens historia, bl.a. att en stor del av 1700-talsinredningen i rokokostil är bevarad. För byggnadsminnet Granbo i Östhammars kommun, utredde museet vilken storlek byggnadsminnet

Arkeologisk undersökning i Åkerby kyrka där golvet i kyrkan renoveras. Under kyrkgolvet påträffades bland annat fundament till äldre valpelare och sidoaltare. Foto Malin Lucas.

Ulleråkers begravningsplats, som invigdes 1909, har idag en parkliknande karaktär. Här har över 1200 människor begravts, men träkorsen som förr utmärkte de avlidna patienternas gravar är sedan länge borta. Idag finns bara tolv graustenar kvar. Foto Olle Norling.

borde ha, ifråga om trädgård och omgivande kulturlandskap. Museet har, på uppdrag av olika församlingar, fortsatt arbetet med kulturhistorisk klassificering av gravvårdar på en rad kyrkogårdar, bl.a. i Tierps pastorat, på Vaksala och Gamla Uppsala kyrkogårdar samt den speciella begravningsplatsen tillhörande Ulleråkers sjukhus. Med hjälp av klassificeringarna bevaras värdefulla gravvårdar som berättar en viktig del av socknarnas och de begravdas historia.

Utanför länets gränser har museet deltagit som kulturhistorisk expert åt Karavan landskapsarkitekter vid en tävling om ny gestaltning av det medeltida Rådhusorget i Vadstena. Förslaget vann första pris i hård konkurrens.

Det påkostade S:t Eriks huset, ett hyreshus uppfört 1928–29 av AB S:t Eriks Lervaruifabriker, är ett säregnet inslag i Uppsalas 1920-talsarkitektur. Under 2019 tog Upplandsmuseet fram ett kunskapsunderlag för denna kulturbistoriskt värdefulla byggnad. Foto Olle Norling.

VÅRD AV SAMLINGAR OCH MILJÖER

VÅRD AV SAMLINGAR

I Upplandsmuseets magasin i Morgongåva arbetar samverkansprojektet Kulturarvs-IT dagligen med att vårda, bevara och digitalisera museets bildsamlingar. Denna bildskatt innehåller uppländsk kulturhistoria från 1860-talet och framåt och består av ca 2,5 miljoner plastnegativ, glasplåtar och papperskopior. Det är ett noggrant arbete som utförs och tack vare lång kontinuitet i projektet är kompetensen hög och därmed även kvalitén. Varje negativ tas om hand på bästa sätt genom rengöring, skanning och tillståndsbedömning för att sedan stoppas i syrefritt emballage och placeras i klimatanpassat rum. Katalogisering och klassificering sker i databasen Primus och det är väldigt viktigt att all information som följer med bilden registreras. Efter att bilderna har taggats med relevanta ämnesord för att öka sökbarheten görs de tillgängliga via den gemensamma internetportalen DigitaltMuseum.

Det äldre och det kulturhistoriskt mest intressanta bildmaterialet har prioriterats. Det betyder att en del av det tidigare digitaliserade materialet har skannats på nytt enligt dagens arkivstandard, för att bevara och säkra bilden för all framtid.

Under året har det främst arbetats med bilder ur Uppsala-Bilds arkiv, en mycket efterfrågad samling vars största uppdragsgivare var Upsala Nya Tidning och som innehåller ögonblicksbilder från händelser främst i Uppsala men även från landsbygden från 1940- till 1970-talet. En annan samling reportagebilder som det arbetats med kommer från Arbetarbladets Tierpsredaktion. Arbetet har också fortsatt med Hilda Nymans fina personporträtt tagna i ateljén i Alunda och John Alinders fantastiska bilder från Altunabygden.

En annan kulturhistoriskt värdefull samling som det arbetas kontinuerligt med är den från familjeföretaget Skötsner-Edhlund, vars bilder speglar livet och människorna i och omkring Östhammar och Öregrund, från sekelskiftet och hundra år framåt. En väldigt uppskattad samling av de hundratals kommentarerna på DigitaltMuseum att döma. Tack vare en intresserad och kunnig allmänhet har vi

fått hjälp med identifiering av både personer och platser samt datering av bilderna, i de fall dessa uppgifter saknats.

Under 2019 fortsatte arbetet med att vårda, registrera och fotografera Upplandsmuseets föremålsamlingar. Föremålsposterna, nya som gamla, kompletterades med färgfotografier samt information. Föremåls- och fotoposter som digitaliserats har webbpublicerades via DigitaltMuseum, som är en mycket viktig kanal när det gäller tillgängligheten och interaktionen med användarna.

Projektet med att digitalisera Upplandsmuseets topografiska arkiv, som startade under 2017, har fortsatt även under detta år. Målet med digitaliseringen är att nå en lösning där innehållet i det topografiska arkivets dokument säkras och tillgängliggörs bättre för framtiden. För Upplandsmuseets personal innebär digitaliseringen att man snabbt och smidigt kan söka efter dokument i arkivet. Att inte behöva bläddra igenom mängder av papper skonar originalhandlingarna samtidigt som det öppnar möjligheter till en webbanpassad ingång i framtiden. Framtidens arkivläggning kommer att till största delen ske digitalt.

KULTURMILJÖVÅRD

Länsinnevånare och fastighetsägare kontaktar dagligen museets antikvarier i frågor som rör kulturmiljöer och vård av kulturarv. Det kan exempelvis vara frågor om kulturhistoria knuten till länets kulturmiljöer och bebyggelse eller handla om lämpliga metoder och material inom byggnadsvård. Museets kulturmiljöantikvarier har efter förfrågan från fastighetsägare besiktigat ett stort antal byggnader och bebyggelsemiljöer runt om i länet. De åtföljs av skriftliga utlåtanden med sådant som miljöernas historik, kulturhistoriskt värde och förslag på vårdåtgärder, allt efter vad som efterfrågas.

ANTI-KVARISK MEDVERKAN VID RESTAURERINGAR

Museet har medverkat med antikvarisk expertis i ett flertal ombyggnads- och restaureringsprojekt under året däribland vid underhåll på Linnéhuset

Fotografen Per Elis Edblund med sitt karaktäristiska skägg håller om dottern Tyra, Östbammars tidigt 1900-tal. (ED06127). Foto Skötsner-Edblund.

I det yttersta havsbandet utanför Hällnäs-kusten ligger Björns fyrplats med fyrvaktarbostaden från 1859. Bostaden renoverades under 2018–2019 och Upplandsmuseet medverkade som antikvarisk expert. Foto Agnetha Pettersson.

Trösklogen på Gammelmården i Knutby fick under 2019 nytt vasstak och Upplandsmuseet deltog som antikvarisk medverkande. Foto Agnetha Pettersson.

Många äldre byggnader i kulturlandskapet har förlorat sin tidigare funktion och är därför starkt hotade. Här har en gårdssmedja i Skediga i Bålinge restaurerats. Upplandsmuseet deltog med antikvarisk expertis. Foto Agnetha Pettersson.

Den stora trappan till Österbybruks herrgårds huvudentré restaureras. 1700-talets stora block av gävlesandsten var sammanlänkade med smideskramlor. På ovasidan var kramlorna skyddade och fixerade med bly som smälts ner i fästena. Undersidans långa kramlor kommer att göras rena, rostskyddsbehandlas och återanvändas. Upplandsmuseet medverkade i arbetet som antikvarisk expert. Foto Per Lundgren.

och västra flygeln inom Linnés Sävja, vid restaurering av sjöbodarna med vasstak i Långalma gistvall, vid ombyggnad av bostadshuset Ekonomien vid Örbyhus slott, inom byggnadsminnet Ekeby by i Vänge med fönsterrenovering på Karlssongården och omläggning av stickspåntak på väderkvarnen. Museet har under året fortsatt det mångåriga engagemanget för kulturmiljön på Viks slott, och i olika projekt deltagit som antikvarisk expert.

Andra projekt runt om länet där museet deltagit som expert har varit vid omläggning av vasstak på hembygdsgården Gammelmården i Knutby, vid arbeten på f.d. fyrvaktarbostaden vid Björns fyrplats, vid renovering av gårdssmedja i Skediga i Bålinge och på magasin och kyrkstall på Ärentuna prästgård, samt vid omläggning av halmtak på Härkeberga kaplansgård. Museet har också deltagit som expert vid restaurering och interiörrekonstruktion av Dragontorpet på Linnés Hammarby.

Vid sommarens byggnadsvårdsläger på Österbybruks herrgård deltog museet som antikvarisk expert. Inför lägret tog museet, i samarbete med Stiftelsen Österbybruks herrgård, fram ett fördjupat och reviderat färgsättningsförslag för salen i den representativa sviten. Förslaget innebär en rekonstruktion av den ursprungliga färgsättningen, som bland annat innehöll grönmarmorerade väggar på gipsbruk. Ytterligare projekt i Österbybruk där museet deltagit har varit vid omputsning av fasaden på en f.d. bagarstuga vid Bokhållarvillan och lagning av trappan till herrgårdens huvudentré. Ett annat projekt har varit Bruno Liljefors ateljé, som på ett ovorsamt sätt byggts om i sen tid och inför en ny användning som utställningslokal behövde en antikvarisk översyn av ytskikt och bjälklag.

Kring Hållnäs kyrkogård uppfördes en ny stödmur mot landsvägen under första hälften av 1900-talet och muren kröntes med ett vackert smidesstaket med små vitmålade korsprydnader. Muren har nu reparerats och lagts om och staketet har restaurerats. Upplandsmuseet medverkade i arbetena som antikvarisk expert. Foto Per Lundgren.

ANTIKVARISK MEDVERKAN VID KYRKORESTAURERINGAR

En viktig fastighetsägare ur kulturhistorisk synvinkel är Svenska kyrkan. Museet erbjuder rådgivning i antikvariska frågor till församlingarna inför ställningstaganden vid ombyggnationer och renoveringar. Museet har under året haft ett flertal uppdrag som antikvarisk medverkande vid åtgärder på kyrkomiljöer. En antikvarisk konsekvensanalys gjordes för Björklinge kyrka av tillgänglighetsanpassning av långhuset. En motsvarande konsekvensanalys utfördes för Åkerby kyrka inför den stora restaureringen hösten 2019, där Upplandsmuseet sedermera medverkat som antikvarisk expert. Åtgärderna omfattar bl.a. sanering av golv och träbjälklag från stenkolstjära och tillgänglighetsanpassning av kyrkorummet. En mindre konsekvensanalys gjordes för Tensta kyrka inför komplettering av trappstegar och bryggor på kyrkvinden, som ska göra de medeltida takstolarna och valven mer tillgängliga för besiktning. Museet har

även medverkat vid rengöring och konservering av inventarier i Vänge kyrka, vid fönsterrenovering i Husby-Långhundra kyrka, reparationer och tornluckor på Nathanaelskyrkan och vid arbetet med att förbättra åskskyddet vid Aspånäs gårdskyrka. Andra projekt där museet deltagit med antikvariska aspekter är vid nya askgravplatser i Dannemora och Film samt reparation av kyrkogårdsmuren på Hållnäs kyrkogård.

ANTIKVARISKA KONSEKVENSBESKRIVNINGAR OCH KONTROLL

Vid mer komplicerade ändringar av lagskyddad bebyggelse krävs antikvariska kontrollbesiktningar. Upplandsmuseet har under 2019 skrivit antikvariska konsekvensbeskrivningar för flera kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader, bl.a. inför ombyggnad av ett äldre bankhus centralt i Tierps köping och vid ombyggnad av takvåningen på kasern Oscar II vid Dag Hammarskjölds väg i Uppsala.

Upplandsmuseet utförde en bebyggelseantikvarisk analys av miljön kring Västerlövsta kyrka. Analysen utfördes på uppdrag av Heby kommun som planerar att uppföra ett nytt vård- och omsorgsboende i området. Foto Per Lundgren.

Arbetet med att utveckla Disagården som besöksmål pågår ständigt. Den nya entrén är en del i arbetet att göra Disagården mer tillgängligt för fler. Foto Frida Gereonsson.

Museet har också deltagit som antikvarisk expert vid ombyggnaden av längan på Walmstedtska gården i Uppsala för Konstnärsklubbens verksamhet. Museet har deltagit som antikvarisk sakkunnig kontrollant vid om- och tillbyggnaden av Uppsala stadshus. Efter branden i Tobo masugn gjorde museet en kulturhistorisk bedömning och bestämning av åtgärder efter avslutade rivningsarbeten.

SAMVERKAN MED KOMMUNERNA INOM KULTURMILJÖARBETET

Upplandsmuseet ger service och rådgivning till länets alla kommuner inom plan- och bygglovs-hantering. Sammanlagt har ca 130 bygglovsärenden och lokaliseringsprövningar granskats och yttrande lämnats till byggnadsnämnden i respektive kommun. Även ett flertal detaljplaner från länets olika kommuner har granskats utifrån kulturmiljöperspektiv och yttrande avgetts.

Under året startade Upplandsmuseet Kulturmiljöforum Uppsala län, där representanter från länets samtliga kommuner och Länsstyrelsen deltar. Målet är att stärka kulturmiljöarbete genom fördjupad samverkan, informationsutbyte och kompetensutveckling. Två välbesökta träffar genomfördes under året.

På uppdrag av kommunerna genomför museet kulturhistoriska utredningar inför exploateringar, bebyggelseomvandlingar och andra åtgärder som bidrar till att kommunerna kan säkerställa att de kulturhistoriska aspekterna beaktas. Under 2019

har en kulturhistorisk utredning och analys gjorts inför en ny detaljplan för omgivningen till Västerlövsta kyrka i Heby kommun. Inför en ny detaljplan har museet på uppdrag av Uppsala kommun gjort en kulturhistorisk utredning av kvarteret Assar i Uppsala. Utredningen har gett intressanta inblickar i livet i Eriksdal under första hälften av 1900-talet, om tidens markspekulationer och byggmästare.

VÅRD AV FASTIGHETER SOM UPPLANDSMUSEET ÄGER OCH FÖRVALTAR

Under året har underhållet och vården av Disagårdens byggnader och hägnader fortgått på olika sätt. Det löpande underhållet innefattar byte av trasiga tegelpannor, insättning av ny papp i hängrännor av trä och omglasning och målning av fönsterbågar med spruckna glas. Arbetet med Disagårdens nya entré fortsatte med ledning och eget arbete. I entréområdet byggdes bland annat ett trädäck som plats för vila, lek, intagande av matsäck och mottagande av grupper. Det triangelformade däckets lotsar besökare längs gångstråken som leder från entrégrinden mot parkeringen respektive soldattorpssmiljön. Arbetet med att förnya Disagårdens gårdsgårdar fortsatte i form av en kurs under våren. Rödfärgning av Disagårdens byggnader är en återkommande aktivitet som syftar till att bevara de värdefulla husen. Fönsterrenoveringens dag 30/5 uppmärksammades då Upplandsmuseets antikvarier visade gamla fönster och fönsterrenovering på Disagården.

KOMMUNIKATION

BESÖKSSTATISTIK 2019

Upplandsmuseet har slagit besöksrekord för tredje året i rad och haft 138 000 besökare under 2019, en ökning med drygt 8 %. Sett i ett treårsperspektiv har antalet besökare ökat med 57 %! Många besökare kom för utställningen Kulturkoftor och Sagotröjor, vilket visar på det stora intresset för hantverk och stickning. Ett annat dragplåster är museets nya barnutställning Lilla Kvarn. Den har blivit en riktig succé som lockar många familjer med småbarn.

STRATEGISK KOMMUNIKATION, INFORMATION OCH MARKNADSFÖRING

Upplandsmuseet arbetar strategiskt med att utveckla den externa kommunikationen. De strategiska målen för museets kommunikation är att sprida och öka kännedom om Upplandsmuseet som helhet och synliggöra samtliga verksamheter med hjälp av tydliga mål och handlingsplaner. Vi fokuserar på en målinriktad och en

målgruppsanpassad kommunikation, samt arbete utifrån museets nya varumärkesplattform med kommunikationskonceptet: "Kommunicera berättelser. Hela historien om människorna i Uppland berättad av människorna på Upplandsmuseet."

Personal från hela museet är delaktig i museets externa kommunikation både i form av t.ex. föredrag men även när det gäller att skriva på sociala medier, hemsidan och kontakt med press. Bland våra långsiktiga mål kan nämnas:

- Öka kännedomen om Upplandsmuseet genom ökad synlighet på stan.
- Utveckla hemsidan som navet i den digitala kommunikationen.
- Sociala medier breddar, väcker nyfikenhet och skapar dialog.
- Arbeta mer med ljud och rörlig marknadsföring.
- Utveckla varumärket Upplandsmuseet.

Besöksstatistik	2019	2018	2017
Museibyggnaden	93 132	78 886	75 297
Disagården	20 030	21 902	19 921
Walmstedtska gården	964	1231	1202
Bibliotek/magasin	89	129	167
Regional verksamhet	22 006	24 072	17 356
Hemslöjden/Kaniken	1267	1240	1246
Totalt	137 488	127 460	115 189

	2019	2018	2017
Hemsidan	259 979 besök*	68 000 besök	53 861 besök
DigitaltMuseum	632 093	542 943	635 000 visningar
Facebook/Upplandsmuseet	6 245 följare	5 466 följare	4787 följare
Facebook/Upplandsmuseet	426 000 visningar	622 000 visningar	850 000 visningar
Facebook/Hemslöjden	1 185 följare	979 följare	851 följare
Facebook/Hemslöjden	54 600 visningar	102 721 visningar	53 000 visningar
Nyhetsbrev/Upplandsmuseet	13 449 utskick	12 356 utskick	7939 utskick
Nyhetsbrev/Hemslöjden	7 928 utskick	10 600 utskick	11 843 utskick
Instagram	2 500 följare	1 970 följare	1 659 följare
Museets Youtubekanal	2 944 filmvisningar	-	-
Museets podd	257 nedladdningar	86 nedladdningar	-
Hemslöjdens hemsida	32 023 visningar	27 000 visningar	21 004 visningar**

Sammanställning över museets digitala kommunikationskanaler.

*Totalantal besök på hemsidan. Tidigare siffror avser endast besök på startsidan. **siffror gällande hemslöjdskonsulenternas tidigare blogg

Utopi på prärien - Skuldsatt men syndfri. UtställningForm Fredrik Jobansson.

UPPLANDSMUSEETS KANALER 2019

De kanaler Upplandsmuseet arbetat med under året är hemsidan, pressarbete, kalendrier, sociala medier samt bloggar och poddar. Dessutom har vi förmedlat information om vår verksamhet genom Nyhetsbrev, programfoldrar, skyltning och annonser. Upplandsmuseet har under 2019 strategiskt valt att lägga merparten av marknadsföringsbudgeten på de egna kanalerna och minskat antalet annonser i printmedia.

PRESSARBETE 2019

Museets aktiva pressarbete är det mest effektiva sättet att nå ut till en stor del av regionens invånare och även utanför länets gränser. För att kunna mäta effekten av museets pressarbete samt att analysera och utveckla det ännu bättre använder sig museet av pressbevakningstjänsten Notified som gett följande statistik (endast digital kommunikation som även publiceras på webben fångas upp och syns i statistiken, vilket betyder att det redaktionella utrymmen för museet var större än siffrorna anger):

- **Digitalt publicerade medieposter:** 1 400
- **Räckvidd av medieposterna:** 15 000 000
- **Redaktionella poster, artiklar i printmedia, reportage i radio och tv:** 258

Upplandsmuseet har haft mycket bra synlighet i media under 2019. Särskilt kan vi notera att 32 % av medieposterna var på Instagram. Den höga siffran kan med stor sannolikhet kopplas till utställningen Kulturkoftor och Sagotröjor och aktiviteterna i samband med denna. Många besökare förmedlade sina upplevelser via inlägg på Instagram. Vidare kan vi se att en satsning på pressbearbetning snarare än köpt utrymme ger ett större genomslag och synlighet för museets verksamhet.

POPULÄRVETENSKAPLIG FILM

För den stora arkeologiska undersökningen i Enköping producerades en film istället för en populärvetenskaplig rapport eller en broschyr. Resultaten av undersökningen fick genom filmen en större spridning och ett mer tillgängligt format. Filmen har spridits via sociala media och andra kanaler, den har haft minst 50 000 visningar enbart via en av kanalerna på sociala medier.

DATABASEN PRIMUS, DIGITALTMUSEUM, WEBB

Under året genomfördes både support och visningar av databasen Primus, som är den databas Upplandsmuseet använder för att förvalta samlingarna. Ansvaret för databasen ligger på avdelningen Samlingar. Under året har vi samverkat då det gäller utvecklingsfrågor tillsammans med de övriga Primusanvändarna i forumet eKultur Sverige. Det har gjorts digitalt via nätverket eKultur Sverige och vid dess användarmöten. Inom eKultur finns den digitala infrastruktur som gör att flera, i sig separata, system, programvaror och appar samverkar till en helhet. Av dessa använder Upplandsmuseet sig främst av DigitaltMuseum och Primus.

DigitaltMuseum är den webbportal där de Primus-användande institutionerna har möjlighet att publicera sina samlingar. Portalen är en mycket viktig del i Upplandsmuseets tillgänglighetsarbete. De som besöker sidan kan själva söka bland föremål och bilder. Via portalen kan användarna ställa frågor, kommentera och komplettera redan befintlig information samt beställa fotografier via vår fotograf. Under året gjordes en mängd sådana kompletteringar och beställningar och vi kan se att DigitaltMuseum är mycket välbesökt och att det sker en stadig ökning av besökare, förfrågningar och återkopplingar. DigitaltMuseum är också många gånger ett första steg till kontakt med avdelningen Samlingar. I och med att våra samlingar finns publicerade på DigitaltMuseum så finns också stora delar sökbara via K-samsök i Kringla och Europa.eu.

Föremålsposterna i databasen Primus webbpubliceras löpande via DigitaltMuseum. För att öka tillgängligheten och visa på bredden i våra samlingar så gjordes under året flera genomgångar av äldre, ej tidigare publicerat material. Vi har också under året publicerat utställningsmappar, som har en koppling till våra fysiska utställningar. Dessa kan besökaren nå via QR-koder i utställningarna eller hitta direkt under vår sida på DigitaltMuseum.

Under året har avdelningen Samlingar gjort ett flertal inlägg på Upplandsmuseets Instagram och Facebook, där vi förmedlat bilder med berättelser ur samlingarna och ögonblicksbilder från verksamheten.

UTSTÄLLNINGAR AKADEMIKVARNEN 2019	Utställningsperiod	Uppskattat antal besökare
<i>Fanny och Alexander Bergman Moods</i>	12 oktober 2018 - 13 januari 2019	1 000
<i>Vallonien</i>	9 november 2018 - 30 mars 2019	12 000
<i>7 kg järn</i>	9 november 2018 - 12 maj 2019	22 438
<i>Kulturkoftor</i>	22 mars 2019 - 20 september 2019	39 388
<i>Drömmen om skolan</i>	5 april 2019 - 6 oktober 2019	11 395
<i>100% Kamp</i>	24 maj 2019 - 27 oktober 2019	22 622
<i>Fira demokratin</i>	9 november 2019 - 19 Januari 2020	7359
<i>Utopi på prärien</i>	15 november 2019 - 2021	7214
VANDRINGSUTSTÄLLNINGAR 2019	Utställningsperiod	Inrapporterat antal besökare
<i>Calle Jularbo - dragspelskungen, minneslåda</i>	8 tillfällen under 2019	193
<i>Berättarskåpet</i>	Östhammar, Knivsta, Uppsala	200
<i>På Järnets tid, Leufsta bruksarkiv</i>	1/1 2018-31/12 2019	1053
<i>100% Kamp Uppsala på Fyriskällan</i>		2600
<i>Sim Sala Bim - Trolleri som konst och kultur, Kristianstad</i>		12 375
BASUTSTÄLLNINGAR	Utställningsperiod	
<i>Vårt Uppsala</i>	Fast utställning	
<i>Tiden i rummet</i>	Fast utställning	
<i>Lilla Kvarn</i>	18 februari - Fast utställning	
<i>Blickfånget* - Vintertema</i>	Miniutställning	
<i>Blickfånget* - Demokratitema</i>	Miniutställning	

*Fast miniutställning som byter fokus

BASUTSTÄLLNINGAR

Våra basutställningar är grundade i Upplands-museets fokusområden och andra verksamhetsuppdrag.

VÅRT UPPSALA

I utställningen Vårt Uppsala behandlar vi viktiga händelser, personer och byggnader i Uppsalas historia, från medeltidens Aros till folkhemmets Uppsala. I den innehållsrika utställningen förflyttas besökaren genom århundradena och kan studera, den gamla 1400-talsstaden där allt kretsade kring kyrkan, utformningen av 1600-talets stadsplan värdig en av rikets viktigaste städer och 1700-talet via guldsmeden Eric Ernander och hans familj. Besökarna kan ta del av industrialismens framväxt under 1800-talets senare del och göra en fiktiv promenad längst Kungsgatan som den tedde sig år 1907 med sina många folkkrörelselokaler. Vidare presenterar utställningen industristaden Uppsala med alla sina olika verksamheter för att så avslutas i det, för många, så nostalgiska 1950-talet.

TIDEN I RUMMET

I utställningen om Upplands förhistoria möter vi en rad olika livsöden, från säljägarna till vikingatidens bönder. Generation efter generation, alla har de satt sina spår.

Tre röda trådar löper genom utställningen. Hushället med familjen och släkten, där det dagliga livet äger rum. Trakten med grannar och fränder, där de större sammanhangen blir synbara. Slutligen världen, där händelser ger avtryck och påverkar oss, ibland genast, ibland först efter många hundra år. I utställningen visas allt från långväga silvermynt och praktfulla svärd till de outhärliga redskap som berättar om vardagens slit och släp.

LILLA KVARN

En ny fantasifull utställning för barn från 0–6 år skapad av konstnärerna Sven Nordqvist och Leif Högström. Utställningen är inspirerad av historiska uppländska miljöer som en brukssmedja, en gammaldags handelsbod och ett 1800-talskök från en bondemiljö. Här kan barn leka bland katterna på Åsgränd och klättra i husen. Namnet Lilla Kvarn anspelar på att museet ligger i den gamla Akademikvarnen.

Lilla Kvarn. Foto Olle Norling

Akademikvarnen. Foto Bengt Backlund.

BLICKFÅNGET

”Blickfånget” utgörs av två hörnmontrar i anslutning till museets hörsal. I dessa visas främst föremål ur våra samlingar genom sökningar på olika teman. Vintern 2018/19 var det just vintertema och i montrarna visades en utomhusmiljö, en skidbacke från 1940–50-tal samt en inomhusmiljö, en hall, från tidigt 1900-tal. I samband med utställningen 100 % Kamp och demokratitemat, gjordes under våren 2019 en sökning och utställning på olika tiders demonstrationer/demonstrationståg i regionen. Fotografier ur Upplandsmuseets samlingar kompletterades med fyra fanor/standar inlånade från Folkrörelsearkivet.

TILLFÄLLIGA UTSTÄLLNINGAR

Upplandsmuseets egenproducerade tillfälliga utställningar ska vara samhällsengagerade och medskapande projekt. Dessa utställningar kan även komma att vandra till andra platser i regionen.

FANNY OCH ALEXANDER I BERGMAN MOODS

En utställning i två delar som berättar historien om hur filmen Fanny och Alexander blev till, från de första idéerna till produktion. Utställningen visar ett antal kostymer från Bergmanuppsättningar och fotografier från platser förknippade med Bergman. Utställningen är producerad som ett samarbete mellan Stiftelsen Ingmar Bergman, kostymdesigner Nina Sandström, fotograf Magnus Länje, Dramaten, Uppsala Internationella Kortfilmsfestival samt Upplandsmuseet.

VALLONIEN

MALM OCH METALL UNDER INDUSTRIALISMEN

Uppland och Vallonien, två regioner som länge präglats av sin bergs- och metallindustri. I fotoutställningen Vallonien visades vackra svartvita fotografier tagna i den vallonska industrin under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, en glansfull tid då dess produkter och tekniska entreprenörskap erövrade världen.

Kulturkoftor och Sagotröjor. Foto Olle Norling.

Nationaldagsfirande på Disagården. Foto Frida Gereonsson.

7 KG JÄRN - EN UTSTÄLLNING OM KÄRLEKEN TILL SMIDE

Utställningen berättar om järnets formbarhet och kärleken till smide. Utmaningen som gavs till nio smeder från Uppsala, Gävleborg och Dalarna var: Vad kan man göra av 7 kg järn? Projektet vill visa på järnets unika egenskaper och hur dagens smeder tar sig an järnets formbarhet och utmaningar utifrån sin passion till smidet. Utställningen är ett samarbete mellan hemslöjdskonsulenter på Upplandsmuseet, Dalarnas hemslöjdsförbund och Region Gävleborg. Den är möjliggjord genom medel från Statens kulturråd, Nämnden för hemslöjdsfrågor och Region Uppsala.

KULTURKOFTOR OCH SAGOTRÖJOR

Utställningen producerades med utgångspunkt i stickprofilen Celia B Dackenberg's böcker och utforskar livsöden och berättelser i kultur- och litteraturhistorien genom dess stickade plagg. Berättelserna iscensattes alla med Dackenberg's tolkningar

av de stickade plaggen kompletterade med fotografier, illustrationer, rekvisita, filmer och ljud. Ur museets samlingar visades bandymålvakten Sven "Sleven" Säfwenbergs kläder och utrustning. Till några av plaggen erbjöds besökaren stickbeskrivningar att ta med hem. Utställningen innehöll en stickhörna med böcker och i en hörna visades stickade föremål ur museets egna samlingar. Bland annat visades en tröja ur Rialafyndet och en mössa som tillhört meteorologen Finn Malmgren som ingick i Roald Amundsens expeditioner över Spetsbergen och Nordpolen till Alaska. Inför öppning gjordes ett upprop via Hemslöjdsföreningen som resulterade i över 600 stickade kvadrater som monterades på museigården. Allmänhetens intresse märktes också genom de många välbesökta stickcaféerna i samarbete med garnbutikerna Yll & Tyll, visningar samt poddbesök. Utställningen kommer under kommande år att vandra till bl.a. Jönköpings läns museum och Regionmuseet Kristianstad.

Walmstedtska gården. Foto Bengt Backlund.

DRÖMMEN OM SKOLAN

Utställningen *Drömmen om skolan*, från Hälsinglands museum och Romska kulturcentret i Malmö, berättar om romernas historia i Sverige med fokus på skolan och romska barns länge begränsade tillgång till utbildning. Genom foton, dokumentation och personliga intervjuer berättas om ett samhälle där inte alla fått samma chanser och konsekvenserna av det, men också om de som trotsat fördomarna.

100 % KAMP

Vandringsutställningen *100% Kamp*, (producerad av Regionmuseet Kristianstad, Västmanlands läns museum, Sundsvalls museum, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek och Historiska museet) berättar om de olika rättighetskampernas historia i Sverige. Rösträttsfrågan, HBTQ och funktionsrättigheter är exempel på det som behandlades. När utställningen visades på Upplandsmuseet gjordes också ett tillägg med lokal historia tillsammans med Folkrörelsearkivet, där bl.a. kampen mot hedersvåld liksom den för ett ungdomshus togs upp.

FIRA DEMOKRATIN!

I samband med 100-årsjubileet av allmän och lika rösträtt turnerar Riksdagen denna utställning som berättar historien bakom rösträttsbesluten.

UTOPI PÅ PRÄRIEN- SKULDSATT MEN SYNDFRI

Denna egenproducerade utställning i museets takvåning handlar om en religiös utvandring från Sverige till USA under 1840-talet. Den beskriver händelserna i profeten Erik Janssons hembygd med väckelserörelse, religiösa konflikter, missväxt och ekonomisk kris, och följer "erikjansare" från Torstuna och Österunda i Uppland över havet till kolonin i Amerika. Utställningen baseras på forskning gjord på museet och gestaltas genom föremål, miljöer, bilder, texter och ljudproduktioner. I utställningen visas drygt 100 föremål ur museets samlingar, allt från kläder till små mynt.

VANDRINGSUTSTÄLLNINGAR

SIM SALA BIM

TROLLERI SOM KONST OCH KULTUR

Sim Sala Bim producerades 2018 i samarbete med trollerikonstnärerna Johan Ståhl och Per Eklund från Uppsala. Utställningen var en historisk exposé fylld med hands-on-upplevelser och trolleri i praktiken. Dessutom visades ett stort antal trolleriföremål och scenkostymer inlånade från Sveriges Trollerimuseum i Kolmården och från ett antal privata samlare. Under sommarmånaderna 2019 visades utställningen på Regionmuseet Kristianstad, där den sågs av 12 375 besökare.

7 KG JÄRN - EN UTSTÄLLNING OM KÄRLEKEN TILL SMIDE

Utställningen, som tidigare visats på museet, vandrade vidare till Dalarnas museum och kommer framöver att visas på andra läns museer.

CALLE JULARBO – DRAGSPELSKUNGEN

En minneslåda med föremål, foton, texter och musik som kan väcka minnen till liv och vara utgångspunkt för samtal människor emellan. Målgruppen för minneslådan är daglediga seniorer som möts på träffpunkter, i studiecirkel, på seniorboende eller på äldreboende samt personer med demenssjukdom. Minneslådan har utvecklats i ett nära samarbete med Håkan Petterson, grundare av Jularbomuseet i Rasten.

BERÄTTARSKÅPET

Berättarskåpet är ett samarbete mellan Länsbibliotek Uppsala och Upplandsmuseet. Det är två större utställningsskåp som innehåller föremål och bilder som syftar till att stärka barns berättande i åldrarna 5–11 år. Berättarskåpen är mycket uppskattade inslag i bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet och har under året turnerat på bibliotek runt om i länet.

PÅ JÄRNETS TID I LÖVSTABRUK

Utställningen På järnets tid i Lövestabruk, har visats i Leufsta Bruksarkiv i Lövestabruk i Tierps kommun. Med bilder, föremål och modeller skildrar utställningen naturförutsättningarna, tekniken, industribebyggelsen och produktionen. Utställningen har visats vid de reguljära bruksvisningarna och för bokade grupper.

PROGRAMVERKSAMHET

UPPLANDSMUSEETS PUBLIKA PROGRAM OCH AKTIVITETER

Stadsvandringar, visningar, föredrag, slöjd och slätterarbete är några exempel på program som museets besökare har kunnat ta del av. Programverksamheten kompletterar Upplandsmuseets utställningar, museifilialer och miljöer. Det är en möjlighet att tillgängliggöra och kommunicera kunskap på ett roligt, intressant och lustfyllt sätt. Programmen skapar tillfällen för möten mellan besökarna, museets personal och andra aktörer som är med. Programverksamheten kan också vara ett sätt för nya målgrupper att besöka museet.

Upplandsmuseets publika aktiviteter för barn och vuxna*	Antal tillfällen
Föredrag/seminarier/debatter/samtal <i>I museet, t.ex. Enes, även språkcafé räknas.</i>	14
Konserter och musikevenemang <i>T.ex. Kulturnatt, onsdagsdanserna, spelmansstämma</i>	8
Teater, drama eller dansföreställningar <i>Dans på Kulturnatten, Nationaldagen, midsommar, dansuppvis. onsdagskvällar</i>	6
Filmvisningar <i>I Akademikvarnens hörsal</i>	1
Visningar/guidningar <i>Alla visningar även Disagården, Walmstedtska gården</i>	255
Vandringar, t.ex. stads- kultur- eller konstvandringar <i>Vår regionala verksamhet (inkl. stadsvandringar)</i>	5
Kurser/studiecirkel <i>Gårdsgårdskurs och stugvårdsutbildning, inte hemslöjdskurser</i>	2
Workshop, prova på-aktiviteter <i>Akademikvarnen och Disagården, Lovverkstäder, t.ex. yoga, skördedag, slätter, inte hemslöjdskurser.</i>	43
Marknader <i>Julmarknad, ullmarknad.</i>	2
Övrig programverksamhet <i>T.ex. vernissage, boksläpp, Kulturnatten inomhus (ej föredrag och visningar på Kulturnatten)</i>	8
Övrig programverksamhet utanför museet och museifilialerna <i>Kulturnatten ute, föreläsningar regionalt, arkeologivisningar regionalt.</i>	5

*Tabellen visar program riktade mot allmänheten.

Det blev en härlig kväll på Disagården med Kulturkompis. Visning, smörkärning, lekar, fika och en massa samtal och skratt. Kulturkompis är en verksamhet där personer som är nya i Sverige och personer som har bott här länge, får chansen att dela kulturupplevelser. Foto Frida Gereonsson

DISAGÅRDEN

Friluftsmuseet Disagården i Gamla Uppsala är en miljö som erbjuder upplevelser som stimulerar alla sinnen. Genom historiska byggnader, odlingar, ängar, betesmarker och djur ges besökaren en möjlighet att se sammanhang och följa processer. Det är en bra arena för gränsöverskridande möten och interkulturell dialog. För att nå nya svenskar krävs särskilda satsningar. Tillsammans med Bilda Studieförbund arrangerades en kväll för integrationsprojektet Kulturkompis. Ett programblad på enklare svenska togs fram och skickades ut till sfi-lärare och träffpunkter.

Disagården har besökts av 20 030 personer under säsongen. Under maj–september har friluftsmuseet besökts av skolklasser och under juni–augusti har det varit öppet för allmänheten. Under sommaren har 24 program genomförts. De flesta program-punkterna har legat på söndagar och en del har varit samarrangemang med Kulturföreningen Fyrisgillet och Gamla Upsala hembygdsförening. De övriga dagarna har besökarna kunnat följa med på tre olika typer av visningar.

Disagården 2019	Barn/elever	Vuxna	Totalt
Bokade grupper	1535	203	1738
Grupper på egen hand	701	85	786
Öppna visningar	697	1275	1972
Enskilda besökare*			15 534
Totalt	2933	1563	20 030

* Enskilda besökare specificerar inte barn och vuxna, men barn är ca 33 % av antalet.

WALMSTEDTSKA GÅRDEN

Professorshemmet i Walmstedtska gården är ett populärt besöksmål och bokas av många grupper. För att öka tillgängligheten över året arrangeras öppna visningar varje månad förutom mitt i sommaren. Dessa kostnadsfria fredagsvisningar är populära, liksom visningarna under Kulturnatten. Besökarna är både Uppsalabor som har bott i Uppsala större delen av sina liv och första gången kommer in i våningen och de som återkommer till en för dem kär miljö. Andra är tillresta från länet eller utlandet.

Grupper från förskola, skola och universitet bokar visningar under hela året, men tyngdpunkten lig-

ger på adventstid då programmet Jul hos familjen Rydin lockar många grupper som då får uppleva hur en borgerlig jul vid sekelskiftet 1900 kunde te sig.

MAGASINET

Upplandsmuseets föremålmagasin ligger i Morgongåva. Där pågår dagligen verksamhet i form av vård, skanning och registrering av Upplandsmuseets samlingar. Under året har forskare, enskilda personer och grupper varit på besök för visningar, föredrag och studier. Masterprogrammet i ABM med inriktning Musei- & kulturarvsvetenskap vid Uppsala Universitet besökte magasinet som en del av sin utbildning och fick ta del av ett föredrag med fokus på bl.a. vård, insamling och hantering av föremål, vilket kompletterades med en visning av föremålmagasinet. Även de studenter som läser Materiell kultur vid Uppsala Universitet, var på ett sådant besök. Vidare hade vi bland annat besök av Länsmuseum Gävleborg, Vittinge hembygdsförening, Stadsarkivet Uppsala kommun och Upplands linförening.

PEDAGOGIK

BARN- OCH UNGDOMSVERKSAMHET

Den pedagogiska verksamhet som riktas till barn och unga äger rum både på skoltid och fritid. Den är kopplad till aktuella utställningar och projekt och bedrivs i museets lokaler såväl som regionalt i länets kommuner. I barn- och ungdomsverksamheten ingår också fördjupade projekt som görs tillsammans med skolor i länet, i form av skapande skola eller andra specifika satsningar.

PEDAGOGIK/PROGRAM TILL TILLFÄLLIGA UTSTÄLLNINGAR (AKADEMIKVARNEN)

De tillfälliga utställningarna Drömmen om skolan. Om romers kamp för utbildning och 100 % kamp. Sveriges historia berörde båda två mänskliga rättigheter och demokratifrågor, vilket engagerar många besökare, både från skola och allmänhet. Upplandsmuseet samarbetade med Romska kulturcentret i Malmö som ställde upp med en pedagog och medverkande intervjupersoner från utställningen som skolgrupper fick chans att möta

i Drömmen om skolan. Flera fortbildningar med romskt fokus arrangerades i samarbete med Uppsala kommun och Boverket för personal från bostadsföretag och olika kommunala verksamheter. Specialprogram kopplades till resandefolkets dag 29 september. Till utställningen 100 % kamp. Sveriges historia ordnades flera specialprogram i samband med Uppsala Pride.

ORDINARIE SKOLPROGRAM

Det har varit ett högt bokningstryck på museets ordinarie skolprogram under året. Skolprogrammen blev fullbokade både under vår- och höstterminen. Med anledning av detta skapades det pedagogiska programmet Kvarnråets koffert, där förskolor kan arbeta i museets utställningar på egen hand. För att möta behovet anordnades också en lärarfortbildning för lågstadie- och mellanstadielärare där lärarna försågs med kunskap för att kunna besöka museet på egen hand med sina elever. Till sammans med Uppsala kommun arrangerades en mäsas där lärare kunde möta länets museer.

BARN- OCH FAMILJEPROGRAM I AKADEMIK-VARNEN

Barn och familjer har kunnat delta i olika program under skolloven, på Arkeologidagen, Kulturnatten och Museidagen. Det har bland annat varit dramatiserade visningar på Walmstedtska gården, sagoläsning på persiska och skaparverkstad med textil slöjd.

REGIONAL VERKSAMHET OCH VANDRINGSUTSTÄLLNINGAR

Museets pedagoger arbetar aktivt för att nå ut till de skolor som inte har möjlighet att besöka museibyggnaden eller någon av dess filialer. I den regionala pedagogiska verksamheten ingår både vandringsutställningar och pedagogiska program i skolornas närmiljö. Museipedagogerna har mött grupper i både stadsmiljö och kulturlandskap genom stadsvandringar i Uppsala och Enköping samt utforskande av fornlämningsmiljöer runt om i länet. Berättarskåpen, som är ett samarbete mellan Länsbibliotek Uppsala och Upplandsmuseet, turnerar runt bland bibliotek och skolbibliotek i regionen.

KULTUR I VÅRDEN

Inom ramen för Kultur i vården har museipedagogerna besökt olika vårdinrättningar runt om i länet och hållit föredrag för patienter, närstående och personal.

TILLGÄNGLIGHET

Upplandsmuseet erbjuder regelbundet syntolkade visningar i den ordinarie programverksamheten. Val av utställning sker i dialog med representanter för Synskadades riksförbunds lokalförening. Programpunkterna under den årligen återkommande Kulturveckan av, med och för människor med intellektuella funktionsnedsättningar, var som tidigare är fullbokade. Våra lovverkstäder med skapande verksamhet fortsätter att vara kostnadsfria för att inte sätta ekonomiska hinder för deltagande.

Aktivitet	Sportlov	Påsklov	Arkeologidag	Kulturnatt	Kulturlov	Museidag	Totalt
Visningar	15			47	49	10	121
Verkstad	290	29	10	200	151		680
Totalt	305	29	10	247	200	10	801

Besöksstatistik över antal barn som deltagit i lov- och familjeaktiviteter.

Inspektör Mats Engquist på Hacksta gård lastar av spammål i den nya torksilon. Foto Olle Norling.

FOTOGRAFISKA VERKSAMHETEN

Upplandsmuseets fotograf har under 2019 arbetat med löpande interna och externa bildbeställningar, föremålsfotografering och bildframställning till utställningar och publikationer. Under sommaren utfördes en uppföljande bilddokumentation av tre uppländska gårdar för publicering i Martina Nilssons rapport "Lantbrukare och icke-bönder", utgiven i Upplandsmuseets skriftserie. Dessutom utfördes en dokumentation av ett äldre, orört boställe i Huddunge och en uppföljande dokumentation av S:t Erikshuset i Luthagen på uppdrag av museets kulturmiljöavdelning.

PUBLIKATIONER OCH PUBLICERINGAR

Forskningsavdelningen har under 2019 bidragit med både vetenskapliga och populärvetenskapliga artiklar, sex artiklar på svenska och fyra på engelska.

På avdelning Arkeologi har avrapporteringen av arkeologiska projekt skett löpande under året i form av rapporter och skrivelser. Dessa finns att ladda hem på Upplandsmuseets hemsida och via Riksantikvarieämbetets fornlämningsportal Fornsök.

Ytterdörren till bostället i Huddunge socken som dokumenterades i bild 2019. Foto Olle Norling.

HEMSLÖJD

HEMSLÖJD I UPPSALA LÄN

Hemslöjd är en kulturform som lockar många, både utövare och åskådare. Med slöjdens kunskap kan du göra egna val som bidrar till ett hållbart samhälle, både på ekonomiskt, socialt och ekologiskt plan. Slöjden kan knyta kontakter över språk och kulturgränser. Hemslöjd är ett verksamhetsområde som ingår i Kultursamverkansmodellen vars uppdrag, att främja och utveckla hemslöjd i regionen/länet. Hemslöjdskonsulenter i Uppsala har huvudsakligt fokus på barn och unga, hållbarhet, kunskapsförmedling samt näringsverksamma slöjdare. Arbetet sker främst på ett strategiskt plan med tvärkulturellt perspektiv. Det består av rådgivning, fortbildning, utställningar, seminarier och nätverksbyggande, mm. För att få en bred spridning samarbetar vi med ideella föreningar, professionella utövare, studieförbund, kommuner, näringsliv, skolor, olika kulturinstitutioner samt konsulentverksamheter runt om i landet.

I länet finns två konsulenter fördelade på 200% tjänst. Hemslöjdskonsulenter i Uppsala län (LHK) har Upplandsmuseet (UM) som huvudman.

Elever lär sig om smide och trätäljning på plats i Österbybruks bruksmiljö. Foto Pea Sjölen.

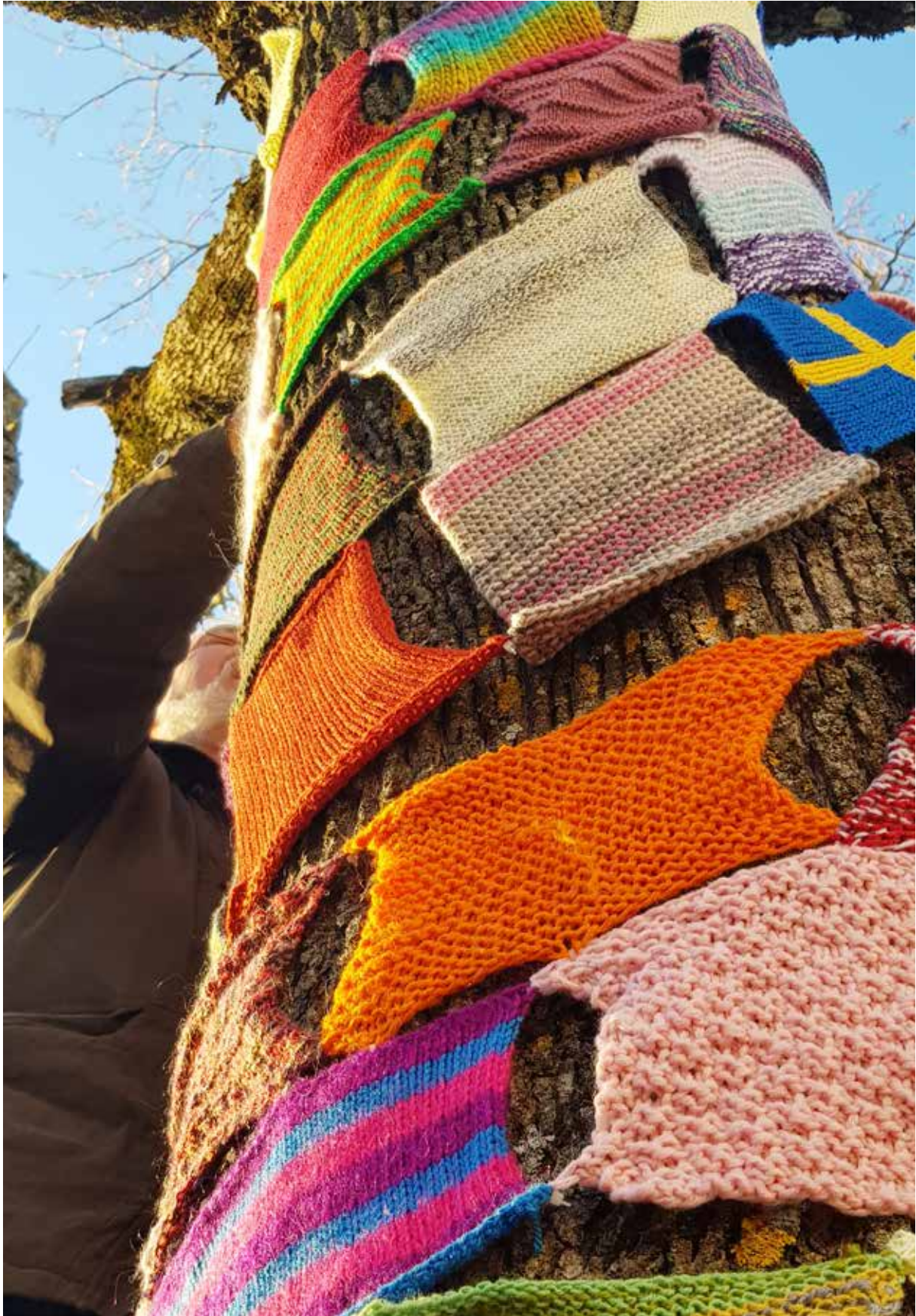
SLÖJD FÖR BARN OCH UNGA

I slöjdverksamhet riktad till barn och unga sker arbetet både på praktiskt och strategiskt plan. För att nå så många som möjligt strävar vi efter att målgruppen ska ha kännedom om och tillgång till hemslöjd både i skola och på fritiden. Vi har genom regionala och lokala nätverk kontakt med rektorer, fritidsverksamheter, kultursekreterare och bibliotek. Vi utbildar och handleder slöjdare och pedagoger som vill verka inom barns skola och fritid.

Exempel på aktiviteter under 2019:

- Nätverksträffar för utbildade slöjdhandledare, i syfte att inspirera och utbilda vuxna som har dagliga kontakter med barn och unga. Slöjdhandledarnätverket är spritt över stora delar av regionen, där de handleder egna kurser, skapande skola, kulturskola mm. Främst avser det barn och unga men slöjdhandledare arbetar även med andra intresse- och åldersgrupper.
- Hemslöjd med barn och unga på fritiden.Handledning av pedagoger som arbetar med barn som har funktionsvariationer samt Uppsala kommuns kulturskoleverksamhet.
- Öppen Slöjdverksamhet för barn och unga under alla årets skollov.
- Hemslöjd i skolan. Fortbildning av pedagoger i främst slöjddämnet under rubriken Slöjda för en hållbarare värld. På uppdrag av kommunala och fristående skolor i Uppsala har vi genomfört projekt "Slöjd på bruket" med finansiering av Kulturrådets Skapande medel.
- Nätverket Kulturkraft som samlar kulturkonsulenter inom region Uppsala, där vi samarbetar och utbyter erfarenheter kring aktuella projekt och aktiviteter riktade till barn och unga.

Exempel på samarbetspartners är Region Uppsala, Uppsala, Tierps och Östhammars kommuner, Kunskapsskolan, Studieförbundet och näringsverksamma slöjdare. Totalt har vi slöjdat tillsammans med ungefär 650 barn.

Stickade rutor från när och fjärran dekorerade Upplandsmuseets gård under utställningen Kulturkoftor och Sagotröjor. Foto Marie Fagerlind.

Stickade vantar med inspiration från Upplandsmuseets samlingar. Foto Marie Fagerlind.

HÅLLBARHET

Slöjd är en resurshushållande verksamhet som använder ett fåtal naturliga material. Inom slöjden används beprövade hantverksmässiga tekniker som är lättillgängliga för många. Arenor och platser där människor kan mötas, skapa och reflektera tillsammans blir viktiga. Med slöjd som metod kan olika gemensamhetsskapande aktiviteter medverka till att människor från olika grupper möts.

Under 2019 har vi startat upp ett långsiktigt arbete under namnet Slöjd Håller som ska innehålla information, publika aktiviteter, föreläsningar och strategiska samarbeten med fokus på de mål inom Agenda 2030 där slöjden kan verka.

Exempel på aktiviteter:

- Deltagande i konferens med fokus på immateriellt kulturarv
- Fortbildning och förberedelser inför aktiviteten Slöjd Håller
- Lärarfortbildning med fokus på återbruk och resurshushållning

Samarbetspartners har varit Sörmlands museum, Hemslöjds konsulenterna i Gävleborg, Dalarna, Örebro, Västmanland och Värmland, samt slöjdföretagare.

KUNSKAPSFÖRMEDLING

Intresset och efterfrågan från omvärlden för naturmaterial, traditionella tekniker och strävan efter en mer hållbar livsstil ökar. Vi arrangerar kurser, föreläsningar och workshops som möjliggör att kunskaper om immateriella kulturarv lever vidare och utvecklas.

Exempel på aktiviteter:

- Projektet Gränslöst smide, med fokus på det immateriella kulturarvet järnsmide, som startades upp 2017 har varit aktivt genom nätverksbyggande, seminarier, vandringsutställningen 7 kg järn, kunskapsförmedling och skapandeaktiviteter.
- Utbildning för yrkesverksamma slöjdare och hantverkare.
- Tisdagslöjd i Kaniken. Öppen slöjdverkstad, föreläsningar på bibliotek, slöjd för pedagoger och intresserad allmänhet, kurser.

Workshop - Tälj ett arbetslag. Foto Marie Fagerlind.

- Ullmarknad med föreläsningar, kurser, demonstrationer och försäljning.

Exempel på samarbetspartners: Hemslöjdsförbundet i Uppsala län, Studieförbundet vuxenskolan, Uppsala Universitet, lokala hantverksföreningar och företag. Nationellt samarbete med Dalarna, Gävleborg, Sörmland, Västmanland, Värmland, Örebro och Stockholms län/regioner.

Finansiering har skett med hjälp av egna medel, projektmedel från Statens kulturråd, Region Uppsala samt intäkter från biljett- och kursavgifter.

HEMSLÖJD SOM NÄRINGSREN

Hemslöjdsområdet har i uppdrag att främja yrkesverksamma slöjdare. Detta görs långsiktigt och med ett tvärperspektiv genom nätverkande, seminarier och utbildningar. Under året har vi engagerat, utbildat och samverkat med cirka 250 yrkesverksamma slöjdare genom projekten Gränslöst smide, Ullmarknad i Österbybruk och Kulturella Kreativa händer i Mälardalen.

Exempel på samarbetspartners: Dalarna, Gävleborg, Sörmland, Västmanland, Värmland, Örebro och Stockholms län/regioner. Stiftelsen Österby-

bruks herrgård, Studieförbundet Vuxenskolan, lokala hantverksföreningar och företag.

VERKSAMHETSLOKALEN

Verksamhetslokalen i Kaniken är anpassad för slöjd, föreläsningar och workshops. Lokalen, som ligger i centrala Uppsala, har etablerat sig som en betydelsefull mötesplats för regionens och Uppsalas slöjdintresserade allmänhet. Där arrangeras regelbundet aktiviteter i samarbete med Uppsala hemslöjdsförening, Hemslöjdsförbundet i Uppsala län, Ull i Uppland, Upplandslin, Studieförbundet vuxenskolan, Bruksmederna m.fl. Lokalen används också till våra egna publika arrangemang, utbildningar och föreläsningar.

KOMMUNIKATION

Länshemslöjdskonsulenterna kommunicerar sin verksamhet bl.a. via Upplandsmuseets webbsida, Nyhetsbrev och inlägg på Facebook. Under 2019 skickades 3 nyhetsbrev ut till totalt 7928 mottagare. Värt att notera är att 35–40% av mottagarna öppnade brevet, vilket är en tämligen hög siffra.

ÖVRIG VERKSAMHET

UPPLANDSMUSEET OCH UPPLANDS FORNMINNESFÖRENING OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Upplandsmuseet svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli, medlemsregister och redaktion. Antikvarierna på Upplandsmuseet har hållit kontakt med föreningarna genom rådgivning, föredrag och personliga besök. Museets samtliga avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande. Det innebär att hembygdsföreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls- och fotosamlingar samt om pedagogisk verksamhet.

2019 firade Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund 150-årsjubileum. Firandet inleddes med att man följde den tidigare traditionen med kransnedläggning på den förste ordföranden A. L. Hamiltons grav på gamla kyrkogården i Uppsala den 26 januari, dagen för grundandet av Upplands fornminnesförening år 1869. Jubileumsåret uppmärksammades också under året med flera andra aktiviteter, såsom en föreläsningsserie på temat "det uppländska folkets historia" på Upplandsmuseet under hösten, lokala träffar och ett jubileumsfirande på Kvekgården.

Då det sedvanliga Vintertinget fick ställas in på grund av svåra väderleksförhållanden delades Disa Gilles pris, som gick till Söderfors hembygdsförening, ut på årsmötet istället. Detta hölls i Folkets hus i Tärnsjö i april och för värdskap och kulturprogram stod Nora-Tärnsjö hembygdsförening.

I juni ägde vårutflykt och vårstämman för de enskilda medlemmarna rum. Deltagarna guidades med buss i Örsundaåns dalgång. I samband med stämman tilldelades Göran Ulväng 2019 års förtjänstmedalj och 2017 års medalj delades ut till Håkan Liby.

I slutet av året utgavs årsboken UPPLAND 2019 med f.d. landsantikvarie Bent Syse som redaktör. Boken hade ett annorlunda upplägg jämfört med tidigare år. Som en del av 150-årsfirandet hade hembygdsföreningarna inbjudits att, med hjälp av ett antal bilder, beskriva sin bygd och dess utveckling under de 150 åren. Därutöver fanns en artikel

författad av Bent Syse som sammanfattade fornminnesföreningens 150-åriga historia, samt en artikel med rubriken "Flyktningmottagandet i Uppsala domkapitel 1710–1719" skriven av Sari Nauman.

Förbundet genomförde också ett antal andra aktiviteter, där det fortsatta tillgängliggörandet av tidigare årsböcker på hemsidan www.aarsbokenuppland.se särskilt kan nämnas.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster, redaktionellt arbete, förlagsverksamhet, försäljning samt museiservice till förbundet. I Upplandsmuseets styrelse representeras förbundet av en ordinarie ledamot, Marie Andersson, och en suppleant, Kerstin Forss. Landsantikvarien är sekreterare i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse. Upplandsmuseets ekonomichef (tjänstledig från oktober) Anders Blomqvist är skattmästare i styrelsen.

KVEKGÅRDEN

Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet ansvarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av ägaren. Liksom föregående år har Lagunda hembygdsförening svarat för öppethållande, visningsverksamhet och områdets skötsel. Kvekgården hölls öppen för allmänheten lördagar och söndagar mellan kl. 13 och 16 under tiden 18 maj till 25 augusti. Friluftsmuseet besöktes av 707 personer under öppethållandet. Lagunda hembygdsförening arrangerade ett antal programverksamheter, bl.a. nationaldagsfirande och den årligen återkommande Skolans dagar på Kvekgården. Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds 150-årsjubileum firades på Kvekgården.

KURSER, SEMINARIER OCH KONFERENSER

Upplandsmuseets avdelning Forskning var under året värd för Kulturmöten i nordisk vikingatid en

Äldre fornlämnings skylt på Enköpings garnisonsområde. Foto Per Frölund.

konferens öppen för såväl forskare, yrkesverksamma som andra intresserade. Konferensen arrangerades i samarbete med Barbro och Sune Örtendahls fond (finansiär). Den hölls vid museet med inbjudna föreläsare: arkeologer, språkvetare och historiker från Skandinavien och Tyskland. Åhörare var främst arkeologer från Uppsala, Gävle, Örebro och Stockholm, men även företrädare för andra ämnen som folkloristik, ortnamnsforskning, liksom intresserad allmänhet deltog.

Upplandsmuseets var även under 2019 värd för Uppsala universitets ENES seminarium (Early North European Seminar). Seminariet är en serie om kultur, historia, språk, religion och samhälle i Norden för perioden 500–1500 e.Kr. Mellan 2006–2019 har seminarieserien rullat på med sammanlagt 111 spännande och intressanta presentationer varav sju hölls 2019.

BESÖKSSTATISTIK 2019

Fördelning på olika besökskategorier	Akademi-kvarnen	Disagården	Walmstedtska gården	Bibliotek/ Föremåls- magasin	Regional verksamhet	Hemslöjd	Totalt
Enskilda besökare	89 207	17 506	328	10	20 483	565	128 099
Totalt antal skol- och förskolebesök							
Antal personer	3325	2441	633	30	505	193	7127
Antal grupper	146	82	44	3	19	10	304
Övriga grupper							
Antal personer	600	83	3	49	1018	509	2262
Antal grupper	16	6	1	9	43	45	120
Totalt antal skolor och förskolor samt övriga grupper							
Antal personer	3925	2524	636	79	1523	702	9389
Antal grupper	162	88	45	12	62	55	424
Totalt antal besökare	93 132	20 030	964	89	22 006	1267	137 488

VERKSAMHETENS SPRIDNING I LÄNETS KOMMUNER 2019

Verksamhetsgren	Enköping	Heby	Håbo	Knivsta	Tierp	Uppsala	Älvkarleby	Östhammar
Forskning	•		•	•		•		
Insamling av bild och föremål					•	•		
Arkeologiska undersökningar	•		•		•	•		•
Remisser, yttranden	•	•	•	•	•	•	•	•
Utredningar, inventeringar, dokumentation	•	•	•	•	•	•	•	•
Antikvarisk medverkan	•	•		•	•	•		•
Vandringsutställningar, minneslådor						•		
Utställningar, övriga					•	•		
Pedagogisk verksamhet	•	•		•	•	•	•	•
Föredrag, stads- och fältvandringar	•	•	•	•	•	•	•	•
Hemslöjdskonsulenternas verksamhet	•				•	•	•	•

ÅRSREDOVISNING 2019

MUSEISTIFTELSENS HUVUDMÄN

Stiftelsen Upplandsmuseet är länsmuseum för Uppsala län med Region Uppsala (tid. Landstinget i Uppsala län) och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund som anslagsgivare och kvarvarande stiftare.

INRE ORGANISATION OCH STYRNING AV VERKSAMHETEN

Upplandsmuseet är organiserat med åtta funktionellt uppdelade avdelningar/ansvarsområden för forskning, samlingar, arkeologi, kulturmiljö, kommunikation, hemslöjd, säkerhet och teknik samt administration.

Chef vid museet är landsantikvarien. Vetenskaplig ledare för verksamheten är forskningschefen. Museets ledningsgrupp består av landsantikvarien och avdelningscheferna.

Verksamhetens mål, inriktning och innehåll styrs övergripande genom stiftelsens stadgar, måldokument, de av styrelsen fastställda programmen för kunskapsuppbyggnad, vård och förmedling, långsiktig strategisk plan samt i övrigt genom årlig verksamhetsplan och budget.

STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, LÄNSMUSEUM FÖR UPPSALA LÄN

FLERÅRSJÄMFÖRELSE

Belopp i tkr	2019	2018	2017	2016	2015
Totala intäker	42 680	44 109	40 301	39 740	42 956
Varav bidrag	33 955	32 604	31 704	32 257	35 705
Resultat	2 418	2 907	239 6	83	-2
Balansomslutning	28 339	25 402	23 602	21 912	21 591
Soliditet (%)	71	70	63	66	64
Antal årsarbetare	50	52	47	48	51

FÖRÄNDRINGAR I EGET KAPITAL

Fritt eget kapital

Belopp vid årets ingång	17 685 381
Årets vinst	2 418 618
Belopp vid årets utgång	20 103 999

RESULTATRÄKNING

Belopp i kr	Not	2019-01-01 2019-12-31	2018-01-01 2018-12-31
Verksamhetens intäkter			
Nettoomsättning		8 725 258	11 504 477
Bidrag	2	33 955 522	32 604 307
		42 680 780	44 108 784
Verksamhetskostnader			
Direkta kostnader		-2 779 921	-2 685 221
Övriga externa kostnader		-13 389 587	-13 093 910
Personalkostnader	3	-27 450 137	-26 644 327
Av- och nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar		-186 050	-232 980
		-43 805 695	-42 656 438
Verksamhetsresultat		-1 124 915	1 452 346
Resultat från finansiella poster			
Resultat från övriga värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar		3 288 874	1 001 952
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter		255 768	453 733
Räntekostnader och liknande resultatposter -		1 109	-424
		3 543 533	1 455 261
Resultat efter finansiella poster		2 418 618	2 907 607
Årets resultat		2 418 618	2 907 607

STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, LÄNSMUSEUM FÖR UPPSALA LÄN

BALANSRÄKNING

Belopp i kr	Not	2019-12-31	2018-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	4	472 140	398 100
		<u>472 140</u>	<u>398 100</u>
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andra långfristiga värdepappersinnehav	5	14 588 411	11 671 400
		<u>14 588 411</u>	<u>11 671 400</u>
Summa anläggningstillgångar		15 060 551	12 069 500
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m.m.</i>			
Handelsvaror		120 548	320 754
		<u>120 548</u>	<u>320 754</u>
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		482 097	1 855 239
Aktuell skattefordran		40 415	51 092
Övriga fordringar		-33 979	42 221
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		2 025 107	2 179 491
		<u>2 513 640</u>	<u>4 128 043</u>
<i>Kassa och bank</i>			
Kassa och bank		10 644 477	8 883 861
		<u>10 644 477</u>	<u>8 883 861</u>
Summa omsättningstillgångar		13 278 665	13 332 658
SUMMA TILLGÅNGAR		28 339 216	25 402 158
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital			
Balanserat resultat		17 685 381	14 777 774
Årets resultat		2 418 618	2 907 607
Summa eget kapital		20 103 999	17 685 381
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		940 592	1 155 285
Övriga skulder		998 368	1 565 896
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		6 296 257	4 995 596
Summa kortfristiga skulder		8 235 217	7 716 777
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		28 339 216	25 402 158

NOTER

Not 1 Redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med årsredovisningslagen och BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3). Principerna är oförändrade jämfört med föregående år.

Materiella anläggningstillgångar

Materiella anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde med avdrag för ackumulerade avskrivningar och eventuella nedskrivningar. Tillgångarna skrivs av linjärt över tillgångarnas bedömda nyttjandeperiod. Följande nyttjandeperioder tillämpas:

	Antal år
Inventarier	5,8,10
Bilar	8

Varulager

Varulagret är upptaget till det lägsta av anskaffningsvärdet och verkligt värde.

Fordringar

Fordringar har upptagits till de belopp varmed de beräknas inflyta.

Finansiella instrument

Finansiella instrument värderas till verkligt värde efter marknadsvärdet.

Övriga tillgångar, avsättningar och skulder

Övriga tillgångar, avsättningar och skulder har värderats till anskaffningsvärden om inget annat anges nedan.

UPPLYSNINGAR TILL ENSKILDA POSTER

NOT 2 Bidrag	2019	2018
Kultursamverkansmodellen, Region Uppsala	23 855 000	23 235 000
Kultursamverkansmodellen, Statligt	5 376 000	5 330 000
Lönebidrag	2 205 462	1 735 644
Riksantikvarieämbetet	504 377	431 124
Constance Andersson	750 000	750 000
Forskningsbidrag	866 440	332 100
Övriga	398 242	790 439

NOT 3 Medelantal anställda	2019	2018
<i>Medelantal anställda</i>		
Medelantalet anställda bygger på av stiftelsen betalda närvarotimmar relaterade till en normal arbetstid.		
Medelantal anställda har varit	50	52
varav kvinnor	29	30

NOT 4 Inventarier, verktyg och installationer	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärde	1 407 138	7 519 159
Inköp	260 090	50 800
Försäljningar/utrangeringar	0	-6 162 821
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	1 667 228	1 407 138
Ingående avskrivningar	-1 009 038	-6 938 879
Försäljningar/utrangeringar	0	6 162 821
Årets avskrivningar	-186 050	-232 980
Utgående ackumulerade avskrivningar	-1 195 088	-1 009 038
Utgående redovisat värde	472 140	398 100

NOT 5 Andra långfristiga värdepappersinnehav	2019-12-31	2018-12-31
Ingående anskaffningsvärde	11 671 400	11 178 073
Inköp	0	498 065
Försäljningar/utrangeringar	2 917 011	0
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	14 588 411	11 676 138
Årets nedskrivningar	0	-4 738
Utgående redovisat värde	14 588 411	11 671 400

NOT 6 Definition av nyckeltal

Soliditet

Justerat eget kapital i procent av balansomslutning

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län
adress Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
telefon 018-16 91 00 **hemsida** www.upplandsmuseet.se